فهرست

قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹ ..... ۹

کلیات ۹

باب اول: در صلاحیت دادگاه‌ها ۲۱

فصل اوّل: در صلاحیت ذاتی و نسبی دادگاه‌ها ۲۱

فصل دوم: اختلاف در صلاحیت و ترتیب حل آن ۵۰

باب دوم: وکالت در دعاوی ۶۰

باب سوم: دادرسی نخستین ۸۱

فصل اول: دادخواست ۸۱

مبحث اول: تقدیم دادخواست ۸۱

مبحث دوم: شرایط دادخواست ۸۳

مبحث سوم: موارد توقیف دادخواست ۸۷

مبحث چهارم: پیوست‌های دادخواست ۹۶

فصل دوم: بهای خواسته ۹۸

فصل سوم: جریان دادخواست تا جلسه رسیدگی ۱۰۸

مبحث اول: جریان دادخواست ۱۰۸

مبحث دوم: ابلاغ ۱۱۲

مبحث سوم: ایرادات و موانع رسیدگی ۱۳۳

فصل چهارم: جلسه دادرسی ۱۵۹

فصل پنجم: توقیف دادرسی و استرداد دعوا و دادخواست ۱۸۰

فصل ششم: امور اتفاقی ۱۹۴

مبحث اول: تأمین خواسته ۱۹۴

۱- درخواست تأمین ۱۹۴

۲- اقسام تأمین ۲۱۷

avabook.com

مبحث دوم: ورود شخص ثالث ۲۲۶
مبحث سوم: جلب شخص ثالث ۲۳۳
مبحث چهارم: دعوای متقابل ۲۳۹
مبحث پنجم: اخذ تأمین از اتباع دولت‌های خارجی ۲۴۸
فصل هفتم: تأمین دلیل و اظهارنامه ۲۵۳
مبحث اول: تأمین دلیل ۲۵۳
مبحث دوم: اظهارنامه ۲۵۷
فصل هشتم: دعاوی تصرف عدوانی، ممانعت از حق و مزاحمت ۲۵۹
فصل نهم: سازش و درخواست آن ۲۸۲
مبحث اول: سازش ۲۸۲
مبحث دوم: درخواست سازش ۲۹۰
فصل دهم: رسیدگی به دلایل ۲۹۳
مبحث اول: کلیات ۲۹۳
مبحث دوم: اقرار ۲۹۹
مبحث سوم: اسناد ۳۰۵
الف- مواد عمومی ۳۰۵
ب- انکار و تردید ۳۱۴
ج- ادعای جعلیت ۳۱۸
د- رسیدگی به صحت و اصالت سند ۳۲۵
مبحث چهارم: گواهی ۳۳۴
مبحث پنجم: معاینه محل و تحقیق محلی ۳۴۶
مبحث ششم: رجوع به‌کارشناس ۳۵۴
مبحث هفتم: سوگند ۳۶۸
مبحث هشتم: نیابت قضایی ۳۸۲
فصل یازدهم: رأی ۳۸۵
مبحث اوّل: صدور و انشای رأی ۳۸۵

avabook.com

مبحث دوم: ابلاغ رأی ۳۹۴
مبحث سوم: حکم حضوری و غیابی ۳۹۵
مبحث چهارم: واخواهی ۳۹۹
مبحث پنجم: تصحیح رأی ۴۰۸
مبحث ششم: دادرسی فوری ۴۱۰

باب چهارم: تجدیدنظر ۴۳۳

فصل اول: احکام و قرارهای قابل نقض و تجدیدنظر ۴۳۳
فصل دوم: آرای قابل تجدیدنظر ۴۳۳
فصل سوم: مهلت تجدیدنظر ۴۴۴
فصل چهارم: دادخواست و مقدمات رسیدگی ۴۴۷
فصل پنجم: جهات تجدیدنظر ۴۵۷

باب پنجم: فرجام‌خواهی ۴۷۵

فصل اوّل: فرجام‌خواهی در امور مدنی ۴۷۵
مبحث اوّل: فرجام‌خواهی و آرای قابل فرجام ۴۷۵
مبحث دوم: موارد نقض ۴۸۲
مبحث سوم: ترتیب فرجام‌خواهی ۴۸۷
مبحث چهارم: ترتیب رسیدگی ۴۹۶
مبحث پنجم: مهلت فرجام‌خواهی ۴۹۹
مبحث ششم: اقدامات پس از نقض ۵۰۲
مبحث هفتم: فرجام تبعی ۵۱۳
فصل دوم: اعتراض شخص ثالث ۵۱۴
فصل سوم: اعاده دادرسی ۵۳۲
مبحث اول: جهات اعاده دادرسی ۵۳۲
مبحث دوم: مهلت درخواست اعاده دادرسی ۵۳۸

avabook.com

مبحث سوم: ترتیب درخواست اعاده دادرسی و رسیدگی ۵۴۲

باب ششم: مواعد ۵۵۴

فصل اوّل: تعیین و حساب مواعد ۵۵۴

فصل دوم: دادن مهلت و تجدید موعد ۵۵۸

باب هفتم: داوری ۵۶۰

باب هشتم: هزینه دادرسی و اعسار ۵۹۹

فصل اول: هزینه دادرسی ۵۹۹

فصل دوم: اعسار از هزینه دادرسی ۶۰۱

باب نهم: مطالبه خسارت و اجبار به انجام تعهد ۶۱۰

فصل اول: کلیات ۶۱۰

فصل دوم: خسارات ۶۱۲

فصل سوم: مستثنیات دین ۶۱۳

سایر مقررات ۶۱۶

قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ ..... ۶۱۷

فصل اول: قواعد عمومی ۶۱۷

مبحث اول: مقدمات اجرا ۶۱۷

مبحث دوم: دادورزها (مأمورین اجرا) ۶۲۳

مبحث سوم: ترتیب اجرا ۶۲۴

فصل دوم: توقیف اموال ۶۳۳

مبحث اول: مقررات عمومی ۶۳۳

مبحث دوم: در توقیف اموال منقول ۶۳۶

مبحث سوم: صورت‌برداری از اموال منقول ۶۴۱

avabook.com

مبحث چهارم: ارزیابی اموال منقول ۶۴۲
مبحث پنجم: حفظ اموال منقول توقیف شده ۶۴۳
مبحث ششم: توقیف اموال منقول محکومٌ‌علیه که نزد شخص ثالث است. ۶۴۵
مبحث هفتم: توقیف حقوق مستخدمین ۶۴۷
مبحث هشتم: توقیف اموال غیرمنقول ۶۴۷
مبحث نهم: صورت‌برداری اموال غیرمنقول ۶۵۰
مبحث دهم: ارزیابی و حفظ اموال غیرمنقول ۶۵۱
فصل سوم: فروش اموال توقیف شده ۶۵۱
مبحث اول: فروش اموال منقول ۶۵۱
مبحث دوم: فروش اموال غیرمنقول ۶۵۵
فصل پنجم: اعتراض شخص ثالث ۶۵۶
فصل ششم: حق تقدم ۶۵۸
فصل هفتم: تأدیه طلب ۶۵۹
فصل هشتم: هزینه‌های اجرایی ۶۶۰
فصل نهم: احکام و اسناد لازم‌الاجرای کشورهای خارجی ۶۶۲

قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۴ ..... ۶۶۵

آیین نامه اجرایی قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۳۹۵ ..... ۶۷۸

بخشنامه یکنواخت‌سازی اخذ هزینه دادرسی مصوب ۱۳۹۶ ..... ۶۸۵

avabook.com

قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی

مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱

کلیات

ماده ۱ـ آیین دادرسی مدنی، مجموعه اصول و مقرراتی است که در مقام رسیدگی به امور حسبی و کلیه دعاوی مدنی و بازرگانی در دادگاه‌های عمومی، انقلاب، تجدیدنظر، دیوان‌عالی‌کشور و سایر مراجعی که به‌موجب قانون موظف به رعایت آن می‌باشند به کار می‌رود.

نکته ۱: قواعد آیین دادرسی مدنی کلیت دارد و هرجا (مانند دادرسی اداری، و امور حسبی) قواعد خاص نباشد، از آن استفاده می‌شود.

نکته ۲: آیین دادرسی مدنی نه تنها در دعاوی حقوقی، بلکه در طرح، دفاع و رسیدگی به جنبه حقوقی امور کیفری نیز علی‌الاصول، باید رعایت شود. در این رابطه استثنائاتی نیز وجود دارد مانند: محکومیت به پرداخت دیه در حق ولی دم، که به هرحال جنبه مدنی دارد و در جرایمی مانند سرقت (ماده ۶۶۷ ق.م.ا مصوب ۱۳۷۵) تصرف عدوانی (۶۹۰ ق.م.ا مصوب ۱۳۷۵) و... دادگاه ضمن صدور حکم باید در هرحال نسبت به استرداد اموال ناشی از جرم نیز رسیدگی و حکم صادر کند. متضرر از جرم نیازی به تقدیم دادخواست در پرونده کیفری ندارد.

نکته ۳: مطالبه ضرر و زیان ناشی از جرم، جز در موارد مذکور در فوق، با رعایت تشریفات آیین دادرسی مدنی می‌باشد.

نکته ۴: رسیدگی به دعاوی بازرگانی نیز در صلاحیت دادگاه‌های عمومی و در شمول قانون آیین دادرسی مدنی قرار دارد.

نکته ۵: رسیدگی به امور حسبی: باتوجه به مقررات خاص خود می‌باشد (قانون امور حسبی) مگر در موارد سکوت که به قانون آیین دادرسی مدنی به‌عنوان قانون عام رجوع می‌شود و همچنین درصورتی‌که بین قانون آیین دادرسی مدنی با قانون امور حسبی تعارض وجود داشته باشد، قانون آیین دادرسی در آن موضوع به‌عنوان آخرین ارادهٔ قانونگذار محل اجرا خواهد بود.

.....

.....

avabook.com

۱- رسیدگی به دعاوی بازرگانی، در حال حاضر، در دادگاه‌های ..... برابر ..... به عمل می‌آید. جز در مواردی که ترتیب خاصی تعیین شده باشد. *(ارشد سراسری ۱۳۸۴)*

الف) تجاری- قانون تجارت
ب) عمومی- قانون تجارت
ج) تجاری- قانون آیین دادرسی مدنی
د) عمومی- قانون آیین دادرسی مدنی

۲- مطابق قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی، «آیین دادرسی مدنی مجموعه اصول و مقرراتی است که در مقام رسیدگی به ..... توسط مراجع قضایی به کار گرفته می‌شود.» *(مشاوران حقوقی ۱۳۸۵)*

الف) امور حسبی
ب) دعاوی مدنی
ج) دعاوی بازرگانی
د) همه موارد فوق

۳- در سنوات فعلی ایران، ایراد مرور زمان به استناد قانون آیین دادرسی مدنی شنیده ..... و به استناد قانون تجارت شنیده ..... *(ارشد سراسری ۱۳۸۹)*

الف) نمی‌شود- نمی‌شود.
ب) می‌شود- نمی‌شود.
ج) نمی‌شود- می‌شود.
د) می‌شود- می‌شود.

۴- مرجع رسیدگی به دعاوی تجاری، دادگاه‌های ..... است و آیین رسیدگی به آن‌ها، علی‌القاعده، برابر قانون ..... انجام می‌شود. *(ارشد سراسری ۱۳۹۳)*

الف) تجاری- آیین دادرسی تجاری
ب) عمومی- آیین دادرسی تجاری
ج) تجاری- آیین دادرسی مدنی
د) عمومی- آیین دادرسی مدنی

پاسخنامه

۱ د ۲ د ۳ ج ۴ د

ماده ۲- هیچ دادگاهی نمی‌تواند به دعوایی رسیدگی کند مگر اینکه شخص یا اشخاص ذی‌نفع یا وکیل یا قائم‌مقام یا نمایندهٔ قانونی آنان، رسیدگی به دعوا را برابر قانون درخواست نموده باشند.

نکته ۱: رسیدگی در دادگاه‌ها منوط به درخواست ذی‌نفع یا قائم‌مقام یا نمایندهٔ قانونی یا وکیل است و رسیدگی برابر قانون خواهد بود.

نکته ۲: ذی‌نفع بودن مدعی بدین معنا است، که درصورت حاکم شدن در دعوا برای او سودی اعم از مادی یا معنوی وجود داشته باشد.

نکته ۳: وجود نفع برای خواهان، توجیه‌کنندهٔ اقامه دعوا است.

نکته ۴: درصورتی‌که خواهان در دعوای مطروحه ذی نفع نباشد، دادگاه قرار رد دعوا را صادر می‌کند.

نکته ۵: ذی‌نفع بودن با ذی‌حق بودن تفاوت دارد. شخص ذی‌حق، ذی‌نفع شمرده می‌شود اما هر ذی‌نفعی، ذی‌حق شمرده نمی‌شود ← درصورت ذی‌حق نبودن خواهان، معمولاً حکم به بی‌حقی

avabook.com

صادر می‌شود.

نکته ۶: نفع دارای ویژگی‌هایی است که در صورت احراز آن دادگاه می‌تواند، با وجود سایر شرایط، وارد ماهیت دعوا شود: ۱- نفع باید حقوقی و مشروع باشد (مورد حمایت قانونگذار باشد).
۲- نفع باید به وجود آمده و باقی باشد (بنابراین نفعی که برای خواهان منوط به وجود شرط یا معلّق به وقوع امری باشد، خواهان را ذی‌نفع نمی‌کند.)
← در این مورد یک استثنا وجود دارد ← این استثنا ماده ۱۱۴ قانون آیین دادرسی مدنی می‌باشد که صدور قرار تأمین خواسته نسبت به طلب یا مال معینی که هنوز موعد تسلیم آن نرسیده، تحت شرایطی پذیرفته می‌شود.
۳- نفع باید شخصی و مستقیم باشد (که در صورت احراز، حق اصلی مورد ادعا، نصیب او شود).

نکته ۷: هرگاه شخصی به‌عنوان نماینده در دادگاه اقدام می‌نماید از یک سو دادگاه باید به دلیل نمایندگی وی توجه کند و از سوی دیگر نمایندگی را اگر محرز تشخیص داد، از انواعی باشد که قانون برای اقامه دعوا تجویز نموده است.

نکته ۸: کسی که به‌عنوان نماینده اقدام می‌کند، (از قبیل وکالت، ولایت یا قیمومت) درصورتی‌که سمت وی محرز نباشد ← دادگاه قرار رد دعوی را صادر می‌کند.

نکته ۹: هرگاه شخص حقیقی به نمایندگی از جانب شخص حقوقی طرح دعوی نماید و سمت او محرز نباشد و دفتر بدون توجه به نقص دادخواست، وقت دادرسی تعیین نماید و دادگاه در جلسه دادرسی با این ایراد روبه‌رو شود ← دادگاه قرار رد دعوا را به‌علت عدم احراز سمت صادر خواهد کرد.

نکته ۱۰: برای اقامه دعوا ۳ شرط لازم است: ۱- ذی‌نفع بودن مدعی ۲- محرز بودن سمت از حیث اصالت یا نمایندگی ۳- داشتن اهلیت (البته شرایط دیگر مانند اقامه دعوا در موعد قانونی و عدم اعتبار امر قضاوت شده در آن دعوا نیز وجود دارند).

نکته ۱۱: منجّز بودن حق از شرایط اقامه دعوا نیست بلکه، از شرایط پیروزی در دعوا می‌باشد (البته برخی این شرط را از شرایط اقامه دعوا می‌دانند).

نکته ۱۲: برخی معتقدند که تقدیم دادخواست ازجمله شرایط اقامه دعواست (دکتر سید جلال‌الدین مدنی) اما دکتر شمس معتقد است، تقدیم دادخواست از شرایط اقامه دعوا نیست بلکه از شرایط لازم برای شروع رسیدگی دادگاه و بررسی وجود یا عدم وجود شرایط اقامه دعوا است.

نکته ۱۳: در مواردی که رسیدگی به ادعا را خود خواهان، درخواست نموده باشد و شخص حقیقی باشد (شخص حقیقی اصیل) مفهوم سمت در ذی‌نفع بودن مستغرق می‌باشد به نحوی که با احراز ذی‌نفعی نیازی به احراز سمت نیست.

نکته ۱۴: تکلیف دادگاه در رسیدگی به وجود یا عدم وجود سمت، زمانی به وجود می‌آید که درخواست را شخص حقیقی اصیل، مطرح نکرده باشد.

.....

.....

avabook.com

۱- دادگاه درصورتی به دعاوی حقوقی رسیدگی می‌نماید که: *(ارشد آزاد ۱۳۷۵)*

الف) ذی‌حق، دادخواست تنظیم نموده باشد.
ب) به وجود حق، علم داشته باشد.
ج) حق مستند به سند رسمی باشد.
د) حق مستند به دلایل مصرح در قانون باشد.

۲- هیچ دادگاهی نمی‌تواند به دعوایی رسیدگی کند: *(قضاوت ۱۳۷۹ و ۱۳۷۸، مشاوران حقوقی ۱۳۸۰)*

الف) مگر اینکه خواهان یا وکیل یا قائم‌مقام یا نمایندهٔ قانونی وی رسیدگی به دعوا را با رعایت قانون خواسته باشد.
ب) مگر اینکه، خواهان یا فردی ذی‌سمت از سوی او با رعایت موازینِ مقررات جاری، اقامه دعوا نموده باشد.
ج) مگر اینکه، شخص یا اشخاصی ذی‌نفع یا وکیل یا قائم‌مقام یا نماینده قانونی آنان رسیدگی به دعوا را برابر قانون درخواست کرده باشند.
د) مگر اینکه، شخص یا اشخاص حقیقی یا حقوقی یا ذی‌سمت قانونی، از سوی آنان با رعایت کلیه موازین و مقررات جاری دادخواست کامل داده باشند.

۳- نمایندگی پدر از فرزند صغیر، نمایندگی ..... و نمایندگی امین عاجز از او، نمایندگی ..... است. *(ارشد سراسری ۱۳۸۳)*

الف) قضایی- قانونی
ب) قضایی- انتخابی
ج) قانونی- قضایی
د) قانونی- انتخابی

پاسخنامه

۱ الف ۲ ج ۳ ج

ماده ۳- قضات دادگاه‌ها موظف‌اند موافق قوانین به دعاوی رسیدگی کرده، حکم مقتضی صادر و یا فصل خصومت نمایند. درصورتی‌که قوانین موضوعه کامل یا صریح نبوده یا متعارض باشند یا اصلاً قانونی در قضیهٔ مطروحه، وجود نداشته باشد، با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر و اصول حقوقی که مغایر با موازین شرعی نباشد، حکم قضیه را صادر نمایند و نمی‌توانند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزند والّا مستنکف از احقاق حق شناخته شده و به مجازات آن محکوم خواهند شد.

تبصره- چنانچه قاضی مجتهد باشد و قانون را خلاف شرع بداند، پرونده به شعبهٔ دیگری جهت رسیدگی ارجاع خواهد شد.

نکته ۱: قضات دادگاه‌ها موظف‌اند، طبق قانون و با رعایت تشریفات قانونی به دعاوی رسیدگی کنند، تخلف از این مورد، موجب فسخ یا نقض رأی در مراجع عالی خواهد بود.

نکته ۲: اگر دادگاه دعوای مطروحه را قطع و فصل نکند، حکم صادره برخلاف ماده ۳ ق.آ.د.م بوده و نقض خواهد شد.

نکته ۳: برای اینکه قاضی بتواند به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر یا اصول حقوقی مراجعه کند، یکی از شرایط زیر لازم است: ۱- قانون کامل نباشد. ۲- قانونِ موضوعه، صریح نباشد. ۳- درخصوص موضوع، دو قانون متعارض وجود داشته باشد. ۴- در قضیه مطروحه اصلاً قانونی

avabook.com

ج) بایستی با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوای معتبر و اصول حقوقی، حکم قضیه را صادر نماید.

د) بایستی با استناد به منابع معتبر اسلامی و فتاوای معتبر یا عرف مسلم، حکم قضیه را صادر نماید.

۶- چنانچه قاضی مجتهد باشد و قانون را مخالف شرع بداند: *(وکالت ۱۳۸۷)*

الف) پرونده را به دیوان عالی کشور ارسال می‌نماید تا حل اختلاف شود.

ب) باید براساس اجتهاد خود رأی صادر کند و رأی قابل تجدیدنظر است.

ج) باید براساس اجتهاد خود رأی صادر نماید و رأی قطعی است.

د) پرونده به شعبه دیگری جهت رسیدگی ارجاع خواهد شد.

۷- چنانچه در قضیه مطروحه اصلاً قانونی وجود نداشته باشد، وظیفه قاضی چیست؟ *(وکالت ۱۳۸۷)*

الف) باید حکم به رد دعوی صادر نماید.

ب) باید با مصالحه فصل خصومت کند.

ج) باید به داوری ارجاع دهد.

د) باید به استناد منابع معتبر اسلامی و اصول حقوقی که مغایر با موازین شرعی نباشد حکم مقتضی صادر کند.

۸- چنانچه قاضی مجتهد باشد و قانون حاکم بر دعوا را خلاف شرع بداند، کدام مورد صحیح است؟ *(وکالت ۱۳۹۷)*

الف) باید از رسیدگی امتناع کند حتی اگر دعوی مطروحه راجع به اصل نکاح و یا طلاق باشد.

ب) می‌تواند از رسیدگی امتناع کند و نوع دعوا تاثیری ندارد.

ج) فقط در دعاوی غیر مالی می‌تواند از رسیدگی امتناع کند.

د) باید از رسیدگی امتناع کند، مگر دعوی مطروحه راجع به اصل نکاح و یا طلاق باشد.

پاسخنامه

۱ الف ۲ الف ۳ ب ۴ ب ۵ ج ۶ د ۷ د

۸ ب هر چند مطابق با صدر ماده ۳ از آیین دادرسی مدنی قضات دادگاه‌ها مکلف اند مطابق قانون به دعاوی رسیدگی نمایند و تمامی قوانین از لحاظ شرعی بودن در شورای نگهبان بررسی می‌گردد و نظر این شورا فصل‌الخطاب است و تمامی ایرانیان و افراد مقیم کشور تابع این قوانین شرعی هستند؛ لیکن بنابر تبصرهٔ همان ماده و بر اساس یک اصل شرعی که قاضی مجتهد را نمی‌توان به قبول آراء مخالف نظر خود اجبار و تسلیم نمود، قضات دادگاه ها چنانچه مجتهد باشند و قانون را خلاف شرع بدانند، می‌توانند از رسیدگی امتناع نمایند و پرونده را به شعبهٔ دیگری جهت رسیدگی ارجاع خواهد شد.

ماده ۴- دادگاه‌ها مکلف‌اند در مورد هر دعوا به‌طور خاص تعیین تکلیف نمایند و نباید به‌صورت عام و کلی حکم صادر کنند.

نکته ۱: درصورتی‌که حکم دعوا به صورت عام صادر شده باشد، در مراجع بالاتر قضایی فسخ خواهد شد.

نکته ۲: منظور از تعیین تکلیف به طور خاص عبارت است از صدور حکم صرفاً برای همان پرونده

avabook.com